

**TOESPRAAK VAN GREETJE VAN DEN BERGH
(ALGEMEEN-SECRETARIS VAN DE NEDERLANDSE
TAALUNIE) TER GELEGENHEID VAN DE OPENING VAN HET
CONGRES 50 JAAR NEERLANDISTIEK IN MORAVIË IN
DUIZEND JAAR BETREKKINGEN MET DE LAGE LANDEN
OP 23 OKTOBER 1997**

De laatste drie dagen heb ik in het bekende Praagse Mánes doorgebracht: er was een enorm gezellige sfeer en er werd de hele tijd een "rare" taal gesproken. Een taal die we de laatste jaren steeds vaker op straat kunnen horen, een taal waar we geen sikkepit van begrijpen.

Hier is een Praagse studente aan het woord die een impressie geeft bij het symposium dat in maart van dit jaar in Praag werd gehouden ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van de vakgroep neerlandistiek aldaar. Met die "rare taal" doelt zij, zoals u zult begrijpen, op het Nederlands. Een andere studente voegt daar de wens aan toe: "er moeten vaker dergelijke feesten worden gehouden!" De laatste spreekster wordt op haar wenken bediend, want slechts een half jaar na het congres in Praag zullen de komende vier dagen volledig in het teken staan van een feest ter gelegenheid van vijftig jaar neerlandistiek in Moravië.

De twee korte citaten uit de congresbundel van het symposium in Praag¹, gevoegd bij de wetenschappelijke publicaties in dezelfde bundel, geven treffend weer welke sfeer er hangt rond de neerlandistiek in Tsjechië. Het gaat om een studierichting die in belang toeneemt, een feit dat daarbij ook nog als feestelijk wordt ervaren. Menig vakgroep voor neerlandistiek in Nederland en Vlaanderen zou daar jaloers op zijn.

¹ Zdenka Hrnčířová en Hanny Visser (ed.) *75 jaar neerlandistiek in Praag – 75 let nederlan-distiky v Praze. De verhouding Tsjechië-Nederland-Vlaanderen door de eeuwen heen* (Praag: Karelsuniversiteit, 1997).

Toen wij gisteren van Praag naar Brno reisden, moest ik terugdenken aan het werkbezoek van de Taalunie in november 1993. Het was koud, er lag sneeuw, en wij reden met een delegatie van vijf personen over de glibberige wegen van Bratislava naar Olomouc en vandaar terug naar Brno. Wij spraken in beide steden over prille initiatieven, en het was vooral het enthousiasme van de initiatiefnemers, gevoegd bij de positieve instelling van de universitaire autoriteiten, die ons ertoe bracht om bij de Nederlandse en Vlaamse ministers te bepleiten dat het Nederlands hier in Tsjechië op verschillende plekken tegelijk zou moeten worden ondersteund, en dit gedurende een aantal jaren. Gisteren was het rustig, zonnig weer. Na de barre tocht van 1993 leek mij dat symbolisch voor de situatie die inmiddels is ontstaan.

Die positieve situatie is niet zomaar tot stand gekomen, en ook niet uitsluitend in de laatste vier jaar. Hoe zouden wij anders ook vandaag vijftig jaar neerlandistiek in Moravië kunnen vieren? Ik zou verschillende mensen ernstig te kort doen als ik niet ook over de voorgaande decennia iets zou zeggen. Het begin van het Nederlands in Brno valt al in de maand januari 1947 toen Erika Solařová-Montijn zich voorstelde aan het hoofd van het Instituut voor Germanistiek te Brno met de bedoeling om in Brno haar studie Duits af te ronden die zij in Groningen was begonnen. Dat kon verwezenlijkt worden, maar slechts onder de voorwaarde dat zij dan ook Nederlands zou gaan geven. Zo is eigenlijk door een toeval de studie van het Nederlands hier geïntroduceerd. Na een kleine terugval in 1948 – de reden daarvan hoef ik hier niet te expliciteren – werd in oktober 1950 het Nederlands tot een volwaardig examenbijvak met vierjarige studietijd. Naast E. Solařová waren Josef Skopal en Emmy Mačelová-Van den Broecke decennia lang het gezicht van de neerlandistiek in Brno. Pas in de laatste jaren kwamen daar nieuwe namen bij. Sinds 1993 is in Brno een sterke ontwikkeling van het Nederlands waar te nemen, die er toe heeft geleid dat het Nederlands er vanaf dit jaar op het niveau van een baccalaureaatsstudie als derde vak aangeboden wordt.

Ook in Olomouc gaat de oprichting van het vak Nederlands terug tot de tijd vlak na het einde van de Tweede Wereldoorlog. Weliswaar waren er onder de Jezuïeten die in 1573 de universiteit in Olomouc stichtten ook een dozijn Nederlandstaligen, maar die kunnen wij moeilijk zien als zendelingen voor het Nederlands, laat staan neerlandici. Nee, het begon allemaal in september 1946 toen Aimé van Santen die als stagiair slavistiek naar Olomouc kwam er ook een cursus Nederlands voor belangstellenden begon te geven. Na 1951 lag het vak echter weer lange tijd stil. Sedert 1990, toen het Nederlands in Olomouc gereactiveerd werd, is de neerlandistiek in dat deel van Moravië in een stroomversnelling geraakt. Het werd achtereenvolgens bijvak (1993), baccalaureaatstudie (1995) en nu dus ook magisterstudie.

De positieve ontwikkeling van de neerlandistiek in deze regio is allereerst de geschiedenis van personen die het Nederlands overeind hebben gehouden. Inmiddels is het ook een verhaal aan het worden van doelstellingen voor een academische discipline:

- Nederlands vanuit wetenschappelijk oogpunt, bijna altijd in het kader van de germanistiek;
- Nederlands vanuit cultureel oogpunt, in het kader van het opleiden van letterkundigen die – bijvoorbeeld – bekwame literaire vertalers kunnen worden;
- en Nederlands in een veel praktischer context, waarbij de toekomstige toetreding tot de Europese Unie kennis van het Nederlands en de Lage Landen tot een belangrijke troef maakt voor toekomstige tolken, vertalers, en mensen in het bedrijfsleven.

In het kader van deze verschillende doelstellingen is een aantal wapenfeiten het vermelden waard. Zo zijn daar de activiteiten op het terrein van de lexicografische voorzieningen, woordenboeken dus, waaraan naast Praag ook de universiteit van Brno een belangrijke bijdrage leverde, en de ontwikkeling van lesmateriaal zowel in Brno als in Olomouc. Een recente ontwikkeling in Brno is de belangstelling voor literair vertalen. Enkele studenten hebben in een "workshop" een paar fragmenten uit *Heren van de thee* en uit *Charlotte Sofie Bentinck* vertaald. Beide fragmenten worden morgenavond tijdens het optreden van Hella Haase gepresenteerd. En verder zijn een aantal belangrijke onderzoeksprojecten van start gegaan en is voor al deze activiteiten een goede samenwerkingsstructuur opgezet.

Wij realiseren ons heel goed dat deze voortgang geboekt kon worden dank zij de inspanningen van alle betrokkenen. De bestuurlijke autoriteiten van de universiteiten in Brno en Olomouc, de ambassade van Nederland in Praag en de vertegenwoordiging van de Vlaamse Gemeenschap in Wenen, maar eerst en vooral de docenten Nederlands die zich in deze regio al zolang en zo intens inzetten voor de neerlandistiek. Vanuit de Taalunie hebben wij geprobeerd om een beleidsmatig kader te scheppen waarbinnen al deze inspanningen konden plaatsvinden.

Dat beleid over de periode 1993–1997 heeft zijn vruchten afgeworpen. Ik heb daarvan al een aantal voorbeelden genoemd. Veel initiatieven vragen echter nog om voortzetting. Het stimuleringsbeleid dat afloopt in december 1997 zal dan ook een vervolg moeten krijgen. Het verheugt me ten zeerste tijdens deze feestelijke bijeenkomst te kunnen melden dat vorige week woensdag het Comité van Ministers van de Nederlandse Taalunie heeft besloten om het stimuleringsbeleid voor de regio Midden- en Oost-Europa te verlengen met een nieuwe periode van vijf jaar, dus tot en met het jaar 2002.

Dat vervolgprogramma zal grotendeels, maar met enige accentverschuiving, voortbouwen op het beleid van de afgelopen jaren. De trefwoorden daarbij zijn consolidatie, verdieping en verzelfstandiging.

Het zwaartepuntbeleid 1993–1997 heeft tot duidelijk meetbare, positieve resultaten geleid. Het is nu zaak deze te consolideren. Daarom zal het toekomstige beleid voor Midden- en Oost-Europa zich niet op kwantiteit maar op kwaliteit moeten richten. Uitbreiding van het aantal vakgroepen wordt niet nagestreefd, wel wetenschappelijke verdieping van het vak Nederlands en

optimalisering van de werking van de samenwerkingsverbanden. Om goed te kunnen inspelen op veranderingen in het beleid voor het hoger onderwijs in de diverse landen en in het belang van de kwaliteit van de neerlandistiek in de regio blijft samenwerking tussen de verschillende vakgroepen onontbeerlijk. De daartoe opgezette vereniging Comenius vervult in dit opzicht een belangrijke rol.

Voor de wetenschappelijke verdieping is het belangrijk om de verdere corpusontwikkeling te stimuleren. Wij denken hierbij vooral aan woordenboeken, lesmethoden, contrastieve grammatica's en literatuurmodules. Wij zijn ervan overtuigd dat voor deze corpusontwikkeling een goede samenspraak en samenwerking nodig is tussen de extramurale neerlandici en de neerlandici in ons taalgebied zelf. Wij hopen dat in dit opzicht het onlangs opgerichte Steunpunt Nederlands als Vreemde Taal (Amsterdam) een bijdrage zal leveren aan de nagestreefde wetenschappelijke verdieping. Daarnaast zijn wij van mening dat in aanvulling op de deskundigheid die aanwezig is binnen de vakgroepen in de regio een gastdocentenprogramma de neerlandistiek nog een extra impuls kan geven. Ten slotte zullen wij in het kader van het vervolgbeleid extra mogelijkheden blijven scheppen voor studenten Nederlands in Midden- en Oost-Europa om in het taalgebied zelf intensief kennis te maken met de taal en cultuur van de Lage Landen.

Om wetenschappelijke verdieping te realiseren, zal naast de corpusontwikkeling nog meer dan nu het geval is de nadruk worden gelegd op de opleiding van autochtone neerlandici. Mede met het oog op accreditatiecriteria die door de overheden in sommige landen van Midden- en Oost-Europa worden gehanteerd, is het belangrijk dat aan stafleden de mogelijkheid geboden wordt om onderzoeksbeurzen aan te vragen. Deze beurzen moeten het mogelijk maken dat – in dit geval – Tsjechische neerlandici een habilitatie behalen die wordt erkend in het kader van de accreditatiecriteria.

In de afgelopen vijf jaar en daarvoor is gebleken dat de neerlandistiek in Midden- en Oost-Europa sterk steunt op de inbreng van moedertaalsprekers/docenten. Deze hebben in een aantal gevallen een cruciale rol gespeeld bij de ontwikkeling van de neerlandistiek in de regio. Deze deskundigen zullen daaraan zeker hun bijdrage moeten blijven leveren. Maar de personele afhankelijkheid van de Lage Landen zou in de toekomst idealiter een ander accent moeten krijgen. De huidige situatie kan immers naar ons aller mening als nadeel hebben dat de continuïteit van de neerlandistiek in de regio in gevaar komt. Daarom zou de ruggengraat van de neerlandistiek in Tsjechië bijvoorbeeld gevormd moeten worden door Tsjechische neerlandici. De aanwezigheid van goed opgeleide autochtone neerlandici leidt tot emancipatie en verdere verzelfstandiging van de neerlandistiek in de regio. Die constatering doet overigens op geen enkele manier afbreuk aan onze grote waardering voor de inzet en het enthousiasme van de huidige moedertalige docenten. Wij zullen hen ook in de toekomst blijven steunen, en ik ben ervan overtuigd dat zij zelf actief over de herdefiniëring van hun rol zullen meepraten.

In het programmaboekje voor dit congres las ik dat de eerste bemoeienissen van Nederlandstalige kant met Moravië al ruim een millenium oud zijn en zelfs aan de basis zouden staan van het Tsjechische staatsbestel. Ik ben geen historica, daarom lijkt het mij verstandig deze uitspraak maar voor rekening te laten van de schrijver van dat programmaboekje. Ook vanuit taalhistorisch oogpunt zijn er denk ik wel wat kanttekeningen te maken bij de vermeende 'Nederlandstaligheid' van die contacten. Wat ik, als Algemeen-Secretaris van de Taalunie, wel met volle overtuiging durf te stellen, is dat het Nederlands in Moravië inmiddels stevig verankerd is. Daarvan getuigt ook dit congres. Ik wens u, alvorens het congres naar Olomouc verder reist, twee interessante dagen toe vol lezingen en literair-culturele activiteiten rond de schrijfster Hella Haasse en haar prachtige historische werk op de grens van fictie en non-fictie. Mij lijkt dat een programmakeuze de geboortestad van Milan Kundera waardig.

